

Lunds universitet
Avd. för litteraturvetenskap, SOL-centrum
Handledare: Anders Mortensen
2013-01-17

Emilia Thorin
LIVK10

Ett evigt blivande

En feministisk nomadisk läsning av Unica Zürns *Jasminmannen*

Innehållsförteckning

1. Inledning	2
1.1 Syfte & frågeställning	3
1.2 Metod	3
1.3 Jasminmannen, kort summering	5
2. Analys	
2.1 Nomadism & produktivt vansinne	5
2.2 Relationen till det egna respektive andra könet	9
2.3 Ett asymmetriskt språk	13
2.4 Det performativa i det nomadiska	17
3. Slutdiskussion och utvärdering	20
Källförteckning	23

1. Inledning

I december förra året besökte jag Louisianas utställning *Avantgardens Kvinder 1920-1940*. På Louisianas hemsida beskrivs utställningen som följer: ”De var alle målbevidste, kompromisløse, eksperimenterende og engagerede i deres kunst og deres samtid. Alle pionerer inden for den æstetiske fornyelse af kunsten i mellemkrigstiden. Og de er alle, helt ufortjent, så godt som ukendte i dag. Otte markante kvinder, deres kunst, karrierer og netværk er i fokus.”¹

Besvärat iakttog jag ett marginaliserat urval av verk och lämnade sedan utställningen besviken, men utan att på ett konstruktivt vis kunna formulera det hos mig påtagliga missnöjet. I samband med forskningen inför denna uppsats föll bitarna på plats och jag kunde urskilja vad jag i stunden upplevt provocerande. Utställningens binära formation kvävde alla möjligheter till produktivitet. Den slutna prägeln, alltså utställningens betoning på konstnärernas kön snarare än alster, omöjliggjorde en kreativ dynamik vilket gav utställningen en position som en konstaterande instans. Det fanns inget utrymme för ifrågasättande inom utställningens egna ramar. Konstnärernas biografi och nätverk (alltså bekantskap med avantgardens män) accentuerades på bekostnad av estetik och konstens substans.

I sökandet efter en mer produktiv och öppen feministisk begreppsparat vände jag mig till Rosi Braidotti och hennes feministiska *nomadiska subjekt*. För att kunna bli mer införstådd med begreppet valde jag att undersöka ett möjligt nomadiskt subjekt i ett verk av Unica Zürn, närmare bestämt *Jasminmannen*.

Unica Zürn gick en tidig död till mötes och det idag av henne existerande litterära stoffet är begränsat. Jag har valt att titta närmare på *Jasminmannen* som författades under surrealismens andra högflod under 70-talet, närmare bestämt 1970. Mina efterforskningar visar att studier beträffande Unica Zürns litterära alster är begränsat. Desto mer efterforskningar går att finna angående hennes privatliv. Ofta betonas hennes roll som kvinna och musa under den manligt dominerade surrealismen. Jag har aktivt valt att inte applicera Zürns biografi på min läsning utan istället endast navigera mig inom de två skönlitterära verken och mina teoretiska förhållningsramar.

¹Louisiana, *Avantgardens Kvinder 1920–1940*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från: <http://www.louisiana.dk/dk/Menu/Udstillinger/Tidligere+udstillinger/Avantgardens+Kvinder/Avantgardens+Kvinder+1920-1940>, utskrift i författarens ägo.

1.1 Syfte & frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka en feministisk nomadisk subjektsfiguration med utgångspunkt i protagonisten i Unica Zürns *Jasminmannen*. Jag ämnar närma mig det feministiska nomadiska subjektet, så som det formuleras av Rosi Braidotti med utgångspunkt i Gilles Deleuze. Vidare ämnar jag undersöka det nomadiska subjektet i relation till Judith Butlers genusteori med betoning på det performativa och konstituerade. Avslutningsvis har jag för avsikt att i min avslutande diskussion och utvärdering granska den nomadiska produktiviteten. Mer specifikt önskar jag konstruktivt undersöka resultatet av en nomadisk analys applicerat på det valda verket.

Min frågeställning lyder: Är det möjligt att utläsa ett feministiskt nomadiskt subjekt i Unica Zürns *Jasminmannen* och vad genererar i så fall detta subjekt? Vad frambringar en nomadisk läsning, vad är resultatet av en nomadisk läsning av *Jasminmannen*?

1.2 Metod

Under min läsning av Unica Zürns *Jasminmannen* uppmärksammar jag två ömsesidigt aktiva praktiker, mest evident är den surrealistiska praktiken:

Den surrealistiska rörelsen beskrivs som bäst i *Surrealismens Manifest*, författat av epokens pionjär och ledare, André Breton. Praktiken betonar det undermedvetna och drömbilden i den konstnärliga processen. Logiken överskrids till förmån för det undermedvetna, det vrickade och det absurda. ”Att slå fantasin i bojar, även om det gällde det som man vulgärt kallar lyckan, det är att avskära sig från vår djupaste rättrådighet. Endast fantasin ger mig besked om vad som kan ske, och det räcker för att upphäva det förfärliga förbudet en smula; det räcker också för att jag skall överlämna mig åt fantasin utan fruktan att misstaga mig (som om man kunde taga mera miste).”² Vidare uppmanar praktiken till ett ständigt överskridande, även av den egna praktiken. Samtliga tendenser återfinnes i *Jasminmannen*. Logikens frånvaro är ett faktum, det undermedvetna dominerar och genererar kraftfulla hallucinationer och drömmar vilka utgör verkets främsta motiv.

Men i sin surrealistiska, överskridande natur ämnar sig *Jasminmannen* likväl för en nomadisk läsning. Vidare utgör den kvinnliga protagonisten och kvinnliga perspektivet en spännande intensitet i den annars mansdominerade surrealismen. Avvikelsen öppnar upp och skapar ytterligare goda förutsättningar för en nomadisk läsning.

Jag har valt att inom den nomadiska filosofin fokusera på det feministiska nomadiska

² André Breton, ”Surrealismens manifest”, ur *Moderna manifest*, red. och förord, Gunnar Qvarnström Stockholm 1973 s. 15

subjektet, så som det formuleras av Rosi Braidotti.

Det feministiska nomadiska subjektet befinner sig som mitt emellan den kontinentala respektive anglosaxiska feministiska skolan. Det nomadiska subjektet är mångfasetterat och av ständigt pågående karaktär. Dess icke-dogmatiska skepnad framhäver *skillnad* som en positiv aspekt och förutsättning för en produktiv feministisk rörelse. Det nomadiska subjektet faller inte inom ramarna för en specifik definition utan är under ständig förändring, ”a nomadic body is a treshold of transformations.”³

Inom den nomadiska praktiken är det kvinnliga subjektet inte dogmatiskt bundet till den tidigare existerande föreställningen om det kvinnliga subjektet. Då det nuvarande subjektet inte är ett resultat av det tidigare, erbjuder den nomadiska processen inte ett slutmål, en hypotetisk punkt av absolut frigörelse. Det nomadiska är inte enbart en teoretisk praktik utan yttrar sig även existentiellt. ”In other words, the nomadism that I defend as a theoretical option is also an existential condition, wich for me, translates into a style of thinking and a mode of realation to writing.”⁴

För att fullt kunna greppa det feministiska nomadiska subjektet har jag även gjort en parallell läsning av den Deleuzianska nomadiska praktiken. Utöver Deleuze är Luce Irigaray och Hélène Cixous avgörande influenser för Braidotti då framförallt med betoning på sexual difference-teorin och *écriture féminine*. Då jag anser att dessa praktiker är betydelsefulla för förståelse av det nomadiska subjektet har jag inkluderat även utvalda delar av Irigaray tillika Cixous i min läsning. För att inte förvränga begrepp, essentiella för respektive praktik, har jag valt att i min uppsats använda mig av begreppen så som de heter på originalspråk.

För att utöka min förståelse av den nomadiska filosofin men även komplicera min interpretation av *Jasminmannen* kommer jag i min uppsats undersöka tidigare nämnda surrealistiska element inom en nomadisk begreppsapparat. Jag kommer att utföra en feministisk nomadisk läsning av Unica Zürn's *Jasminmannen* samt undersöka ett möjligt nomadiskt subjekt i romanen. För att kunna problematisera den nomadiska praktiken har jag för avsikt att i min avslutande utvärdering ifrågasätta det givna resultatet, att utvärdera den nomadiska praktikens produktivitet för det litterära verket.

I ett avslutande segment kommer jag undersöka möjliga performativa tendenser i det nomadiska, applicerat på *Jasminmannen*. Då med utgångspunkt i Judith Butlers genusteori framförd i *Genustrubbel*. Utöver det performativa kommer jag även titta närmare på möjlig konsensus mellan

³ Rosi Braidotti, *Nomadic subjects : embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*, 2nd ed., New York 2011 s.25

⁴ Braidotti, s.22

de olika praktikerna beträffande det kvinnliga subjektet. Med detta perspektiv ämnar jag granska det nomadiska utanför dess egen diskurs men även bli medveten om möjliga brister i den nomadiska praktiken.

Som tidigare nämnt tenderar tidigare forskning runt Unica Zürn framförallt handla om författarinnans levnadsteckning snarare än hennes konstnärliga alster. För att undvika fastna i en historisk och biografisk kontext och istället endast kunna fokusera på valt verk, har jag aktivt valt att inte inkludera Unica Zürns biografi i min läsning. Jag har gjort en läsning av originalverket på tyska men av pedagogiska skäl har jag valt att arbeta med den svenska översättningen av Helena Eriksson. Mina citat kommer därför, med undantag för specifika fall, vara på svenska.

Inför detta arbete läste jag även *Mörk vår* men med hänseende till uppsatsens kvantitativa begränsning har jag valt att i detta arbete endast fokusera på *Jasminmannen*.

1.3 Jasminmannen, kort summering

Jasminmannen beskrivs på baksidan av Helena Erikssons översättning som ”en av världslitteraturens främsta psykosskildringar”. Romanen skildrar med en påtaglig distans depression, ständigt återkommande hallucinationer och vansinne hos romanens protagonist. Romanens fragmentariska karaktär förstärks av protagonistens konstanta förflyttningar mellan olika sjukhus. Sjukhusen innebär att protagonisten nästan enbart är omgiven av andra kvinnor, med undantag för vissa läkare och fåtal manliga besök. Sedan protagonistens barndom är hon som förföljd av en företeelse hon benämner ”Den vite mannen” eller ”Jasminmannen”. Passion och rädsla skapar en ambivalent besatthet av Jasminmannen som delvis är ett verk av protagonistens fantasi men senare flyter ihop med en reell person.

2. Analys

2.1 Nomadism & produktivt vansinne

I *Jasminmannen* definieras inte vansinnet genom att tilldelas en konträr position till det ”friska”. Protagonisten är sitt tillstånd men tillståndet är även protagonisten. Trots att romanen navigerar sig inom de inre vida landskapen, görs detta med en märkbar distans vilket ger protagonisten en transcendental karaktär. Protagonisten befinner sig i en pågående process av överskridande. Läsaren får ta del av personliga företeelser av prekär sort men protagonisten förblir likväl fragmentarisk och med bevarad integritet. I motsats till den freudianska hysterikan figurerar protagonisten inte inom en kausal ontologisk världsbild, det går inte att betrakta henne genom en logisk dialektik. Den

fragmentariska prägeln har sin orsak just i avsaknaden av ett pragmatiskt förhållningssätt till vansinnet. Vansinnet existerar inte i relation till det friska, en binär relation överskrides och istället förhåller sig vansinnet till sig själv. Denna skillnad inom varje individ, i detta fall inom varje kvinna, utgör en betydelsefull beståndsdel i Luce Irigarays Sexual difference-teori. I *Jasminmannen* accentueras detta genom protagonistens förhållningssätt till sitt tillstånd. Trots att protagonisten mycket väl kan reflektera över vistelser på sjukhus och önska bli utsläppt förblir hennes perspektiv detsamma i sin asymmetriska formation. Konventionssamhället som en kategorisk instans framkommer tydligt i relation till protagonistens fragmentariska karaktär. Protagonisten slingrar sig ständig från definition (vansinnig/frisk) och skapar nytt genom redan givna sociala strukturer. Som när hon slumpmässigt gratulerar människor i sin omgivning på födelsedagen: ”När hon lämnar restaurangen ger hon servitören massor av dricks och tar farväl med orden 'hjärtliga gratulationer på födelsedagen!'”⁵ Vedertagna uttryck används i en främmande kontext vilket ger en innovation av tidigare etablerade uttryck.

Romanens asymmetri är närvarande i varje ögonblick. Avsaknaden av kronologisk process negerar enhetlig förståelse. “The nomad does not stand for homelessness, or compulsive displacement; it is rather a figuration for the kind of subject who has relinquished all idea, desire, or nostalgia for fixity. This figuration expresses the desire for an identity made of transitions, successive shifts, and coordinated changes, without and against an essential unity.”⁶

I *Jasminmannen* utgör vansinnet en viktig komponent i vad som kan uppfattas som en nomadisk figuration. I *Litteraturen och det Onda* av Georges Bataille skildras vansinnet som ett verktyg för ett överskridande av gränser. ”Det som återfinns i denna process av brott och död är alltid människans oskuld och berusning. Den isolerade människan förlorar sig i något utanför henne själv. Det är av mindre betydelse hur man föreställer sig 'detta andra'. Det handlar alltid om en verklighet som överskrider alla vanliga gränser.”⁷ I *Jasminmannen* är överskridandet av ständigt pågående karaktär. ”Fixity” existerar inte då det inte finns några färdiga bilder av varat: Protagonisten ger inte uttryck för mål eller visioner rörande den egna personen, istället prioriteras varje ögonblicks emotion och impuls. Avsaknaden av fasta punkter, i form av idéer om ett subjekt, försätter protagonisten i ett konstant blivande. Något som återfinns hos Gilles Deleuze under begreppet ”becoming-woman”. I Claire Colebroks *Gilles Deleuze – En introduktion* förklaras begreppet som följer: ”Det innebär att tänkandet självt måste bli rörligt, och det måste frigöra sig ifrån den fasta grund som utgörs av

5 Unica Zürn, *Mörk vår och Jasminmannen* Stockholm 2004 s. 72

6 Rosi Braidotti, *Nomadic subjects : embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*, 2nd ed New York 1994 s. 22

7 George Bataille, *Litteraturen och det onda* Stockholm 1996 s. 23

synen på människan som subjektet. Att bli någonting annat kräver ett kvinnoblivande eller ett djurblivande”⁸ Kvinnoblivandet eller becoming-woman är en förutsättning för blivandet och rörelsen då mannen representerar det stagnerade varat. ”A becoming that is not subjected to being, or a creative concept of becoming, would need to direct itself against man.”⁹

Vansinnet ger ett känslomönster som inte förhåller sig till en faktisk orsak utan snarare till sin egen konstruktion. ”Madness may be the fertile soil of creation”.¹⁰ Protagonisten drabbas ofta av eufori ”En sådan lycka, en sådan känsla av lätthet! (Vilka gåvor skänker henne inte galenskapen!)”¹¹, ofta utlöst av ständigt återkommande hallucinationer. Vidare drabbas protagonisten av hybris, och är övertygad om att hon är ett unikt fall: ”'Jag är ett unikt fall', gör henne mycket fundersam. Hade hon inte tänkt likadant om sig själv?”¹² Storhetsvansinnet är i sin konstruerade och hyperboliska form inte bunden till en direkt orsak. Emotion utan krav på motiv ger en desubjektivering av individen där identitet är något som skapas, inte finnes. I *Jasminmannen* leder händelser och emotioner inte framåt, utan existerar autonomt, frikopplade från ett helhetsperspektiv. Återkommande influerar detta protagonistens val av begrepp, i sin användning av uttryck som ter sig omaka med den faktiska situationen. Som att hon ständigt gratulerar människor i sin omgivning på födelsedagen: ”[O]ch lämnar sedan affären med orden: 'Hjärtliga gratulationer på födelsedagen.’”¹³ Protagonisten befinner sig som i ett konstant flöde, hon avstannar aldrig tillräckligt länge för att jaget ska bli ett med föreställningen om jaget. Varje ögonblick präglas av en omstart, som ett ständigt återgående till tabula rasa. Deleuze beskriver detta tillstånd som ett intermezzo, alltså att befinna sig i en ständigt pågående process där vägen är överordnad ”punkterna”, en stagnerad ide om subjektet:

The nomad has a territory; he follows customary paths; he goes from one point to another; he is not ignorant of points (water points, dwelling points, assembly points, etc.). But the question is what in nomad life is a principle and what is only a consequence. To begin with, although the points determine paths, they are strictly subordinated to the paths they determine, the reverse happens with the sedentary. The water point is reached only in order to be left behind; every point is a relay and exists only as a relay. A path is always between two points, but the in-between has taken on all the consistency and enjoys both an autonomy and a direction of its own. The life of the nomad is the intermezzo.¹⁴

⁸ Claire Colebrook, *Gilles Deleuze: en introduktion*, Göteborg 2010 s. xxii

⁹ Ian Buchanan & Claire Colebrook, *Deleuze and feminist theory*, Edinburgh 2000 s. 11

¹⁰ Margaret Littler ”Madness, Misogyny and the Feminine in Aesthetic Modernism: Unica Zürn and Claire Goll”, i *Yvan Goll Claire Goll: texts and contexts*. red. Eric Robertson och Robert Vilain, Amsterdam 1997, s. 160

¹¹ Zürn, s. 116

¹² Zürn, s. 81

¹³ Zürn, s. 63

¹⁴ Gilles Deleuze, Félix Guattari, *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*, London 1987 s. 380

Protagonisten rymmer ingen förhoppning om lämna sitt tillstånd bakom sig. ”Tror ni att ni kan bli frisk?” Frågar psykiatern på Sainte-Anne henne en dag. Och med viss tillfredsställelse svarar hon: 'Nej.'¹⁵ Protagonistens omgivning i form av vänner och institutioner blir en påminnelse om samhällets krav på definition. Är hon sjuk? Kan hon bli frisk? Varför är hon på sjukhus? Men protagonisten kan inte förhålla sig till konventionens ramar, frågor lämnas obesvarade. En temporal ordning negeras, genom profetior och magiska föremål vidgas varje ögonblick mot en evighet.

”Finns det ingen ände på hennes behov av fantastiska uppenbarelsen? Och när någonting verkligen uppenbarar sig, när allting långsamt förändras – och förefaller otroligt – vad blir då följden? Genast kommer hon i konflikt med samhället, och man spärrar in henne.”¹⁶ Insiktsfulla, reflekterande iakttagande likt föregående är ständigt återkommande i *Jasminmannen*. Dessa i sin tur kontrasteras av hallucinationer av berusande karaktär där protagonisten intar en mer latent position i relation till dessa övernaturliga företeelser. Protagonistens person är inte kontinuerlig utan tycks ständigt återuppfinna sig själv. Denna föränderlighet kan beskrivas som nomadisk. Braidotti betonar betydelsen av ”reinvention” som nödvändig faktor i skapandet av nya tankebilder som kan möjliggöra ett produktivt tänkande kring förändring och en omkonstruering av jaget.¹⁷ Braidotti motsätter sig det statiska, det absolutistiska och accentuerar det dynamiska. ”Not the staticness of formulated truths or readily available counteridentities, but the living process of transformation of self and other”.¹⁸

Berättarjagets ständiga pånyttfödelse framgår ytterligare genom ständiga spatiala förflyttningar. Varje ny plats tycks medföra en eufori över att tillåtas börja om. ”Hur ska hon börja sitt nya liv i Berlin? [---] ”Denna sorglöshet, glädjen över ett nytt liv i staden hon älskar”.¹⁹ Uppbrott förutsätter förändring, och möjliggör ett blivande istället för varande. Berättarjagets yttre såväl som inre situation, förorsakad av hennes tillstånd, utgör ett lämpligt initialläge för ett nomadiskt leverne.

Protagonistens mentala situation innebär en väldig egocentricitet, vilket nedsätter hennes empatiska förmåga. Människor i protagonistens omgivning beskrivs inte alls eller ytterst begränsat. En vidgad värld av profetior och magiska fenomen försätter protagonisten i ett konstant semiotiskt interpreterande av sin omgivning. Detta i sin tur alstrar en rörelse tillika självupptagenhet vilket förhindrar ett förlikande med *en* absolut subjektivitet såväl som ett stagnerande i en förväntad kvinnoroll som hustru eller moder. Det framgår exempelvis att hon har lämnat barn och man bakom sig. ”Under förlossningen ger man henne eter – hon känner ingen smärta, men hon hör sig själv

15 Zürn, s.138

16 Zürn, s. 92

17 Braidotti, 1994 s. 157

18 Braidotti, 1994 s. 157

19 Zürn, s. 71

skrika, som om hon skrek av skräck inför det öde som bestämt att hon måste skiljas från denne son.”²⁰ Berättarjagets mentala tillstånd möjliggör uppbrott från relationer som annars vore svåra att lämna bakom sig. Protagonisten kan på så vis upplevas som ett nomadiskt extremfall. Där ovilligheten till en förhållning skapar en flexibilitet och kreativitet men även ger upphov till inre kaos och en fullständigt missanpassad individ.

Protagonisten *väljer* galenskapen och framstår därav inte som ett offer i sitt sjukdomstillstånd. ”Om någon skulle ha talat om för henne att man måste vara *galen* för att kunna se detta, särskilt denna sista hallucination, så skulle hon gärna ha blivit det.”²¹ Hon för ett liv utan verkliga förbindelser och skapar sin egen verklighet. Vansinnet utlöser en produktivitet som möjliggör ett vidgande av en annars dogmatisk realitet.

2.2 Relationen till det egna respektive andra könet

Trots att protagonisten kan upplevas som svävande ovanför men även omedveten om samhällets konventioner utgör hon likväl en ytterst medveten och skarpsinnig iakttagare av sig själv och sin omgivning, men utan att låta detta bli en del av henne. Detta gäller även för relationen till det egna könet. Protagonisten är fullt medveten om sina begränsningar som kvinna men låter inte denna erfarenhet forma henne. ”Å! – denna brist på intelligens – hon är precis som kycklingen, som tittar upp mot örnen som kretsar runt på himlen och i hysterisk beundran för honom låter nacken vridas av. Och hon förnimmer plötsligt smärtsamt de gränser, den tomhet och den monotoni, som det ibland innebär att leva sitt liv som kvinna.”²²

Det fragmentariska jag som präglar protagonisten innebär att erfarenheter inte har en progressiv verkan utan snarare är lösryckta och endast väsentliga i stunden. Vad som upplevs som subversivt är inte en följd av ett förnekande av kvinnans resignation utan uppkommer genom ett bejakande av detsamma, alltså förändring via rådande strukturer. “[T]ransformation can only be achieved through de-essentialized embodiment or strategically re-essentialized embodiment: by working through the multilayered structures of ones embodied self.”²³ Författarinnan tar i *Jasminmannen* inte avstånd från ett kvinnligt subjekt, men främmandegör och förvränger detsamma. Manliga och kvinnliga attribut kombineras och ger en produktiv förvirring. ”Det fula ansiktets uttryck av renaste lycka ger henne ett clownaktigt utseende. En bild av freden. Hon går med långa manliga steg och armarna i kors bakom ryggen, försjunkna i de mest angenäma tankar”²⁴

20 Zürn, s. 67f

21 Zürn, s. 59

22 Zürn, s. 94

23 Braidotti, 1994 s. 171

24 Zürn, s. 81f

Protagonisten spenderar större delen av sin tid på olika mentalsjukhus där endast kvinnor är tillåtna. Mannen intar en upphöjd roll i sin fysiska distans men andliga närvaro. Mannen blir till ett mytologiserat väsen skapat av protagonisten. Detta väsen betecknas ”Den vite mannen” eller ”Jasminmannen”. ”Det är då visionen uppträder för första gången: Jasminmannen! Oändlig tröst! Med en suck av lättnad sätter hon sig mitt emot honom och ser på honom! Han är förlamad. Vilken lycka.”²⁵

Den vite mannen kommunicerar med protagonisten genom magiska fenomen och tecken. När hon sitter och målar på ett av mentalsjukhusen spelas en låt på radion som hon direkt tolkar som en kommunikativ gest från den vite mannen, hon gläds över hans närvaro och reflekterar: ”Men för honom är allt möjligt. Det har hon erfart. Detta lilla mirakel, om än ganska lättviktigt jämfört med de stora förklaringarna, som som skulle kunna frammana det verkliga vansinnet hos henne, räcker dock [...] och fylla henne med en lätt mental feber, precis tillräcklig för att framkalla den nödvändiga entusiasmen för att frambringa denna nya teckning. Han *vet* att arbetet kan vara en räddning.”²⁶

Förhållandet mellan protagonisten och Jasminmannen är av konträr art. Mannen får representera det sansade och förnuftiga och är den som vet protagonistens bästa, vilket exemplifieras i ovanstående utdrag. Kvinnan, protagonisten, är förkroppsligad komplexitet vilket förstärks i relation till mannens pragmatism. Strukturen känns igen, allt som tydligast hos Freud: ”För Freud finns det inte *två kön*, vars skillnader kommer till uttryck i könsakten och mera generellt i de imaginära och symboliska processer som är bestämmande för ett samhälles och en kulturs sätt att fungera. Det 'kvinnliga' beskrivs alltid som brist, förtvinning, avigsida av det kön som innehar ensamrätten till värde: det manliga. Därav den så beryktade 'penisavunden’.”²⁷

Men i fallet *Jasminmannen* kräver ”brist-aspekten” ytterligare inspektion. Att se kvinnliga egenskaper som brist i relation till mannen förutsätter en patriarkal ordning vilket inte nödvändigtvis är fallet i *Jasminmannen*. Mannens överordnade position är av mytologiserad art, vilket placerar mannen i en kategori som annars tilldelas kvinnan. I *Jasminmannen* skildras kvinnor subjektivt, i hela sin komplexitet, männen förblir distanserade väsen likt Den vite mannen. Detsamma gäller för protagonistens mentala tillstånd. Då en polär ordning saknas, värderas inte protagonistens mentala tillstånd i relation till en kontrasterande agent utan snarare i förhållande till sig själv.

Skillnaden inom varje kvinna klassificeras hos Braidotti som en betydelsefull komponent i

25 Zürn, s. 45

26 Zürn, s. 143

27 Luce Irigaray. *Diskursens makt, det kvinnligas underordning*, ur *Könsskillnadens etik och andra texter*, Stockholm 1994 s. 62

den nomadiska processen men även i Luce Irigarays Sexual difference-teori. Irigaray och Braidotti frigör skillnad från en annars negativ dogmatisk asymmetri. Detta genom att introducera skillnad som en positiv aspekt till skillnad från Freuds hierarkiska brist-perspektiv. Ur detta optimistiska perspektiv utgör varje karaktär i *Jasminmannen* en betydelsefull aktör då denne inte värderas i relation till den andre. Den freudianska begreppsapparaten kräver ett helt subjekt som utgör ett initialläge, omgivande aktörer existerar då endast i relation till detta holistiska subjekt. Hos Freud men även hos Deleuze och Braidotti är det mannen som utgör detta fixerade subjekt. Dock med olika teoretiska syften. ”Because man has been taken as the universal ground of reason and good thinking, becoming must begin with his opposite, ‘woman’.”²⁸

I *Jasminmannen* förekommer aspekter av mannen som klassificerar denne till en förnuftets representant. Men då denna beskrivet maskulina karaktär samexisterar med protagonisten kan inte subjektet separeras från protagonistens fantasi, på så vis undviks den binära, negativa skillnaden. Snarare blir Jasminmannen ett sätt för protagonisten att kommunicera med sig själv, att upprätta skillnad inom sig själv. Exemplet återknyter till tankebilden att förändring måste ske genom tidigare etablerade strukturer.”[T]he task of redefining female subjectivity requires the preliminary method of working through the stock of cumulated images, concepts, and representation of women, of female identity such as they have been codified by the culture we are in.”²⁹

Protagonistens kreativitet försätter henne i ett *blivande* där könsstrukturer används som verktyg i en den nomadiska rörelsen. På samma vis innebär inte becoming-woman att den nomadiska processen endast är tillgänglig för kvinnan. Hos Deleuze såväl som Braidotti är könsstrukturer en del av en teoretisk begreppsapparat där det maskulina är synonymt med det stagnerade, vetande subjektet medan det feminina representerar flöde och föränderlighet.³⁰

Av pragmatiska skäl delar Braidotti in det nomadiska projektet i tre delar, samtliga med utgångspunkt i ”sexual difference”. Distinktionen ser ut som följer: skillnad mellan kvinna och man, skillnad mellan kvinna och kvinna samt skillnad inom varje kvinna. I anslutning betonar hon hur distinktionen inte är tänkt som en dialektisk, sekventiell sådan utan att nivåerna uppträder simultant.³¹I *Jasminmannen* återfinnes samtliga nivåer men fokus ligger på skillnad mellan kvinna och kvinna samt skillnad inom varje kvinna. Då det är svårt att differentiera protagonisten från omgivande karaktärer, vad som är projektion eller inte, är det relationen till jaget som är mest framträdande. Då romanens narrativ primärt är förlagt till diverse kvinnosjukhus spenderar

28 Ian Buchanan & Claire Colebrook, s. 2

29 Rosi Braidotti, 2011 s. 162

30 Colebrook, s. xxii

31 Braidotti, 2011 s. 151

protagonisten nästan uteslutet sin tid med kvinnor. Mötena med kvinnorna ter sig autentiska och frambringar en närvaro hos protagonisten. Detta i kontrast till omgivande män som är av konstruerad art, och snarare framställs som imaginära företeelser än faktiska subjekt. ”Varje morgon och kväll omfamnar hon en sirlig, skröplig gammal dam för att hon har så vackra blå ögon. Den spåda gamla kvinnan sträcker armarna mot henne när hon ser henne närma sig på avstånd. Aldrig tidigare har hon känt en sådan tillgivenhet för en gammal människa. Dess ögon strålar av intelligens – varför är hon här?”³²

Som Sandra Gilbert och Susan Gubar konstaterar i *The Madwoman in the Attic*, är goda relationer mellan kvinnor i litteraturen en sällsynt företeelse, detta som en direkt effekt av den manligt dominerade litteraturen.³³ Kvinnorna i *Jasminmannen* intar en ”majoritär”³⁴ position vilket ger upphov till en spännande intensitet. Mentalsjukhusen, särskilt i det sista fallet vid ”La Fond”, intar formen av ett mikrosamhälle uteslutet befolkat av det kvinnliga könet. ”Här på La Fond dricker de sjuka vin till sina måltider. En grupp unga flickor adopterar henne för skoj skull som sin 'mor'. Man ligger i gräset i skuggan under de gamla träden och pratar.”³⁵ Kvinnan och relationen till den andre av den samme utforskas, inom det som Irigaray beskriver som ”womens symbolic system”. ”Irigaray takes great care, however to stress that woman as man's other (the other of the same) needs to first explore her link to other women, to her own gender (the other of the other of women's symbolic system), so as to find adequate expressions for it.”³⁶

Mannens position omformuleras, det annars dominerande subjektet mytologiseras och intar en madonna-position, hos Gilbert och Gubar beskrivet, applicerat på det kvinnliga subjektet, som ängel.³⁷ Ytterligare motiv som stärker denna position är mannens passivitet, förkroppsligad av Den vite mannen. Den vite mannen intar en delvis traditionellt transcendental position men objektifieras likväl som resultat av sin passivitet. Om ängeln är ett verk av mannens ambivalenta relation till kvinnan, formad efter mannens behov, är Den vite mannen skapad som ett resultat av protagonistens begär. Vidare förblir Den vite mannen onyanserad, en konstruerad adressat för protagonistens emotioner och sexuella utspel. Som tidigare nämnt uppstår Jasminmannen redan i tidigt stadium i en dröm under protagonistens sjätte levnadsår. Längre fram möter protagonisten en man som ter sig vara identisk med hennes vision. Detta bemöts med missnöje. ”Ack, om han ändå aldrig hade kommit, om ändå Jasminmannen – denna gamla vision som trädde in som ett ideal under hennes

32 Zürn, s. 144

33 Sandra M Gilbert & Susan Gubar, *The madwoman in the attic: the woman writer and the nineteenth-century literary imagination*, 2. ed, New Haven 2000 s. 38

34 Colebrook, s. xxii

35 Zürn, s. 142

36 Braidotti, 2011 s. 107

37 Gilbert & Gubar, s. 28

barndoms svåraste stunder för att rädda henne undan den vuxenvärld som föreföll henne så suspekt och obegriplig – hade fått förbli endast en ljuv och vacker drömbild. Men i och med att den *verkliga* 'vite mannen' uppenbarade sig [...] i och med det började vansinnet.”³⁸

Protagonisten föredrar ”drömbilden” framför den profana motsvarigheten och anger den sistnämnde som orsak för hennes vansinne. Den ursprungliga Jasminmannen utgör en idealistisk figur stöpt efter protagonistens behov av en ”ljuv och vacker” frälsare. Jasminmannen är en myt vars idealistiska skepnad får den verkliga mannen att blekna i jämförelse.

2.3 Ett asymmetriskt språk

Narrativet i *Jasminmannen* förmedlas via tredje person. Berättarpositionen är en pregnant faktor i den dynamiska rörelse som är karakteristisk för *Jasminmannen*. På baksidan av Vertigos upplaga står det skrivet att romanen ”hör till världslitteraturens främsta psykoskildringar”. Det finns en påtaglig komplexitet i *Jasminmannens* innehåll i relation till form, att suggestivt skildra en psykos parallellt med en utpräglad distans. Ytterligare variation återfinnes i berättarjagets position i förhållande till romanens narrativ. Variationen ligger i ett emellanåt skarpsynt kritiskt betraktande i förhållande till protagonistens beskaffenhet liksom omgivning, ömsom en mer automatiserad omdömeslös skildring: ”Maten är lika fet, som den skall göra dessa kroppar feta: hos den som blir tjockare och tjockare ökar nervernas motståndskraft. Det förefaller vara det lugnande medlet för läkarna och likadant för sjuksköterskorna: feta sjuklingar!”³⁹ senare kontrasterat med: ”'Je descends!' – med blicken fäst vid det milda ljuset ser hon vid dessa ord en 'närvaro' sänka sig från ovan ur själva detta ljus, som buren på en stor ömhets vingar – och hennes solarplexus börjar glöda.”⁴⁰

Romanens lingvistik bär, likt protagonisten, på nomadiska tendenser i sin heterogena gestaltning. Språket är flyktigt men inom en strukturerad form, spontant men likväl välplanerat. Mest påtagligt blir denna friktion i de ständigt återkommande anagrammen. Protagonisten är som besatt av denna ordlek, ”Att leta anagram är en av hennes största passioner”,⁴¹ som är utmärkande logisk jämfört med protagonistens annars irrationella manér.

Eller hon ställer frågan:

KOMMER JAG NÅGONSIN ATT TRÄFFA DIG?

38 Zürn, s 132

39 Zürn, s. 134

40 Zürn, s. 134

41 Zürn, s. 55

Frasens anagram ger henne följande svar:

Ja. For fångad i regnmätt stig. Ankom
din antites. ”Jag?” Frågan kom färgtom.
”Magikern!” Någon som jag träffat. Tid
man fått kom jagade i sfär, ring – tog
fatt! Såg fantom. Kom. I regn är jag din. ⁴²

I de av henne konstruerade anagrammen finner hon budskap av transcendental karaktär. Anagramskapandet är för protagonisten synonymt med en eskapism, ”Den koncentration och den stillhet detta arbete kräver gör det möjligt för henne att isolera sig helt och hållet från omvärlden”. ⁴³ Men likväl ett utforskande av henne själv. Anagrammens autonoma karaktär accentuerar protagonistens mångfasetterade natur. Subjektet blir genom anagrammets autonomi främmande för det egna kreativa alstret, anagrammet överskrider subjektet. Situationen kan appliceras på protagonisten, ett irreguljärt beteendemönster ger en svårdefinierad individ som inte faller inom ramarna för ett absolut subjekt. Irrationella emotionella utspel gör det svårt att binda protagonistens beteende till ett subjekt, vilket ger upphov till ett kontinuerligt överskridande.

I *Deleuze and Feminist Theory* lyfter Claire Colebrook fram problematiken i det ständiga blivande som Deleuze såväl som Braidotti begränsar kvinnan till. ”Is it really faithful to Woolf or the women’s movement to be defined as moments within a field of becoming?”⁴⁴ Det nomadiska ”blivandet” kan interpreteras som ett berövande av kvinnans möjlighet att på egna villkor aktivt förändra sin objektposition till subjektposition. Men problematiken går inte att betrakta vertikalt. En traditionell subjektposition innebär ett upprätthållande av kvinnan som ”the other” då detta hypotetiska subjekt alltid existerar i förhållande till det primära subjektet, det vill säga mannen.

“The only way to get outside the dualisms is to be-between, to pass between, the intermezzo – that is what Virginia Woolf lived with all her energies, in all of her work, never ceasing to become. The girl is like the block of becoming that remains contemporaneous to each opposable term, man, woman, child, adult. It is not the girl who becomes a woman; it is becoming-woman that produces the universal girl.”⁴⁵ Det nomadiska subjektet erbjuder genom blivande en väg ur kategorioresandet. Utmaningen ligger i att uppfatta men även applicera det nomadiska på en praktisk praktik. Då det nomadiska subjektet inte står i ett motsatsförhållande till rådande könsstrukturer kan det te sig oåtkomligt och svårt att ta i bruk.

42 Zürn, s. 55f

43 Ibid.

44 Ian Buchanan & Claire Colebrook, s. 3

45 Ian Buchanan & Claire Colebrook, s. 2

Applicerat på fallet *Jasminmannen* visar det sig att protagonisten, trots sin ambivalenta karaktär, inte efterlämnar ett vagt intryck, snarare det motsatta. Det nomadiska negerar inte ett kvinnligt subjekt. Snarare bestrider det en dogmatiskt perception av detsamma, att subjektet skulle vara determinerad till en kausal tillika kronologisk process där subjektet ska representera sitt förflutna tillika pågående agerande, det vill säga konsekvens.

”This is why sexual difference may be the question of our epoch – as the opening of a possibility for thinking beyond subjectivity and identity.”⁴⁶ Det nomadiska innebär ett tänkande bortom subjektivitet och identitet, inte i relation till detsamma. Sexual difference-teorin accentuerar betydelsen av att tänka positivt på skillnad. Positiv skillnad möjliggör ett fortskridande, en process som inte avstannar vid skillnad utan fortsätter tvärsigenom skillnaden. ”An ethics of sexual difference has as its goal a ‘confounding’ of ‘the opposition between immanence and transcendence.’”⁴⁷ Den förvirring som här betonas som mål med sexual difference-teorin är ett ledmotiv i den produktivitet som det nomadiska alstrar. Att inte förlika sig med ett absolut initialläge utan snarare ett kontinuerligt ifrågasättande.

Sexual difference-teorin framhåller lingvistiska och teoretiska strukturer som en signifikant medskapande faktor av rådande sociala strukturer. Rörelsen förhåller sig kritiskt till att betrakta kön som en huvudsakligen materiell respektive social konstruktion, då det sker på bekostnad av de semiotiska och symboliska aspekterna.⁴⁸ Betoningen på de lingvistiska faktorerna framhävs ytterligare genom det av Hélène Cixous myntade *écriture féminine*, alltså ett feminint språk, att skriva kvinna. Braidotti beskriver begreppets innebörd som följer: ”[A] willful determination to rewrite the grammar of female desire which reinvests language with a revolutionary potential for social and political changes.”⁴⁹ Då *écriture féminine* inte ämnar skapa en kvinnlig deterministisk lingvistik, karaktäriseras språket istället av ett utforskande och en rörelse. Att skriva fram en kvinnlig erfarenhet i en tidigare patriarkal litterär kultur. Guattari och Deleuze hyllar Virginia Woolf för sin förmåga att sätt praktiken i bruk: And so when Deleuze and Guattari applaud the style of Woolf, they do so not because she is a woman writer but because she writes woman. Her writings neither express nor represent an already given female identity; rather, through Woolf’s stream-of-consciousness technique, identity is seen as the effect of a flow of speech”⁵⁰

Hur är då fallet med *Jasminmannen*? Som den surrealistiska traditionen bjuder är språkbruket utforskande och experimentellt. Likväl betonas den kvinnliga erfarenheten inte enbart

46 Ian Buchanan & Claire Colebrook, s. 3

47 Ian Buchanan & Claire Colebrook, s. 112

48 Braidotti, 1994 s. 153

49 Rosi Braidotti, *Patterns of dissonance: a study of women in contemporary philosophy*, New York 1991 s. 239

50 Ian Buchanan & Claire Colebrook s. 9

av protagonistens kvinnliga perspektiv, utan även av den generellt kvinnliga dominansen ibland romanens karaktärer. Kvinnosjukhusen kan liknas vid ett mikrosamhälle, uteslutet befolkat av kvinnor. Kvinnans erfarenhet framställs inte i relation till mannen utan snarare i relation till henne själv eller ”den andra av den samma”. Mannens fysiska frånvaro innebär ett abstraherande av könsidentitet vilket ger ett kreativt betraktande av genus. Sjukhusen skonas därmed inte sagt från konventionella könsroller, men ger upphov till en positiv förvirring kring begreppen. Det kvinnliga utforskas via rådande strukturer, begreppen tas i bruk, men kontexten är en annan än den sedvanliga. Följande utdrag sammanfattar förvirringen väl: ”När hon vaknar är det första hon ser en människa som varken är man eller kvinna. Då och då dricker människan ur ett vitt krus som står på nattygsbordet. Hur kommer det sig, att hon varken här, eller på Saint-Anne, eller där, på Wittenau, kan avgöra vilket kön den människa har som hon ser framför sig? Och kruset med drycken? Är det fråga om ett speciellt krus, vars resultat ska avgöra om man blir man eller kvinna?”⁵¹

I ”Weiblichkeit als Anagramm”, en artikel författad av Margaret Littler, beskrivs Zürns språk som androgyn: ”Unica Zürns Poesi des Wahnsinns ist in einer androgynen Schrift verfaßt. Es gibt in ihr nicht die Schwerkraft die weiblichen Sublimation, die in der Anpassung endet”.⁵² Det androgyna ter sig diffust och onyanserat. I ovanstående citat är det kvinnliga litterära uttrycket ekvivalent med svårmod som slutar i begränsning/anpassning. Frågan är om det som i ovanstående utdrag beskrivs som ”androgyn” snarare är att skriva kvinna ”to write woman”, ett utforskande av den kvinnliga erfarenheten. Gränsöverskridandet, som är så påfallande i Zürns författarskap, är inte synonymt med det svårmod som ovan förknippas med den kvinnliga litteraturen, vilket skapar förvirring. Ett uttalande likt ovan negerar skillnad mellan kvinnor såväl som skillnad inom varje kvinna. Kvinnan förvägras utveckla ett kvinnligt språk, *écriture féminine*, på kvinnans premisser om det innebär en omedelbar omkategorisering till något annat, i detta fall, det androgyna. Det androgyna kan tolkas som en väg ur det patriarkala förtrycket, men det kan även innebära ett förnekande av en innovation av det kvinnliga litterära språket.

Likt spekulativa kring Wolf skildrar inte Zürn en ”already given female identity”. Zürn vidgar den kvinnliga subjektiviteten vilket implicerar nya innebörder. I Zürns fall är närvaron av en författarinna väl medveten om rådande könsstrukturer, påtaglig. ”Dessa flaskor blir en symbol för det manliga könet – anblicken inger henne ett sådant fysiskt obehag att hon är rädd för att hon skall kräkas.”⁵³ Ett insiktsfullt berättarjag gör sig påmind i kontrast till protagonistens, till synes automatiserade tankebilder och agerande. Detta exemplifieras bland annat i relationen till Den vite mannen. Protagonisten är inte benägen att bryta sig loss från denna patriarkala symbol, ”[h]an är

51 Zürn, s. 132

52 Littler, s. 159

53 Zürn, s. 50

örnen som ritar upp sina cirklar ovanför den masochistiska hönan”.⁵⁴ Vidare uttrycker protagonisten vid en session hos en psykiater att maktlösheten snarare har sin grund i en rädsla än passion. ”Hon tror inte heller att det har något med 'kärlek' att göra snarare med den djupa obotliga skräck hon erfor vid mötet med honom, det som ju så exakt förebådats i visionen av 'Jasminmannen' ”⁵⁵

Författarinnan laborerar i *Jasminmannen* inte med motsatspar och tvingas därför inte att kategoriskt utesluta, ta avstånd från konträra företeelser. *Jasminmannen* är subversiv utan att negera dåvarande strukturer, romanen existerar inte i relation till konventionssamhället utan snarare, på nomadiskt vis, som i ett konstant flöde parallellt med detsamma. Snarare än att lägga fokus på ett missnöje eller kritik av det patriarkala samhället skriver Unica Zürn den kvinnliga erfarenheten, ur en kvinnas perspektiv, genom rådande strukturer.

Braidottis nomadiska praktik kan i sin optimistiska framtoning te sig naiv och svår att applicera på en realitet. Det gäller såväl det avstånd från det kvinnliga historiska arvet, ”the new is created by revisiting and burning up the old”⁵⁶ som är en förutsättning för det nomadiska, såväl som den affirmativa praktiken: ”The starting point, for my scheme of feminist nomadism, is that feminist theory is not only a movement of critical opposition of the false universality of the subject, it is also the positive affirmation of women's desire to affirm and enact different forms of subjectivity.”⁵⁷ Men applicerat på det aktuella verket exemplifieras praktiken konstruktivt, naiviteten uteblir. Istället yttrar sig optimismen i form av en rörelse snarare än en nödvändigtvis positiv utveckling. Istället för att bekräfta rådande strukturer försöker Braidotti lyfta fram en produktiv feministisk rörelse som inte ständigt tvingas förhålla sig till sig själv.

2.4 Det performativa i det nomadiska

Den anglosaxiska respektive kontinentala feministiska skolan behandlas generellt som antonymer och konkurrerande praktiker. Braidottis nomadiska subjekt erbjuder en mellanväg, ett så kallat intermezzo, i sin betoning på en öppen praktik. Som konkurrent till Irigarays sexual difference - teori och Cixous écriture féminine står Judith Butler i sin konstruktivistiska syn på genus.

Under mina studier av det nomadiska tycker jag mig kunna urskilja en konsensus i relation till specifika delar av Butlers genusteori, framfört i *Genustrubbel*. Mer specifikt med hänseende till det performativa men även den tidigare nämnda konstituerade synen på könstillhörighet. Denna konsensus gör det möjligt att granska det nomadiska utanför det egna perspektivet. Samtidigt

54 Ibid

55 Zürn, s. 94

56 Braidotti, 2011 s. 161

57 Braidotti, 1994 s. 159

främjas den nomadiska rörelsen genom praktikens icke absolutistiska form. En samstämmighet med den anglosaxiska praktiken innebär inte ett försvagande av den nomadiska praktiken, utan det motsatta.

Butler problematiserar representationen av kvinnan i den feministiska rörelsen. ”De politiska och språkliga representationen fastställer på förhand de kriterier efter vilka subjekten formas, vilket innebär att representationen erbjuds endast dem som kan erkännas som subjekt.”⁵⁸

För Butler är det kvinnliga subjektet problematiskt då det åsyftar en vitt skild grupp individer utan att ta hänsyn till rasmässiga, klassmässiga, sexuella eller etniska aspekter. Vidare hävdar Butler svårigheten i kvinnlig frigörelse då den feministiska rörelsen verkar under samma diskurs som den ämnar frigöra sig ifrån.⁵⁹ Butler bedömer situationen som kontraproduktiv då det kvinnliga subjektet i sin konstitution ”begränsas av just de maktstrukturer genom vilka frigörelsen eftersträvas.”⁶⁰

Problematiken frambringar en separation av kön och genus. Butler hävdar att genus är en konstituerad kulturell företeelse och därför rent hypotetiskt inte bundet till ett kön. Detta oberoende ger ett genus som i *Genustrubbel* beskrivs som en ”fritt flytande artefakt”⁶¹. Separationen innebär även att manligt respektive kvinnligt snarare förekommer som attribut, tillgängliga för båda kön. Genus blir ur detta perspektiv något performativt.⁶²

Det performativa erbjuder en dynamik som återfinnes i den nomadiska praktiken. Om genus inte är bundet till ett specifikt kön, alltså inte betraktas som en dogmatisk enhet, är genus beroende av aktion, av agerande. Denna aktion alstrar rörelse, vilket kan liknas vid det flöde som är essentiellt i den nomadiska praktiken. I *Genustrubbel* praktiseras denna rörelse ytterligare genererat av Simon de Beauvoirs välkända uttalande ”man föds inte till kvinna, man blir det”. Bakom denna vedertagna formulering döljer sig ett blivande vilket Butler accentuerar som följer: ”[O]m genus är något man blir – men aldrig kan vara – då är genus i sig ett slags blivande eller aktivitet och bör inte uppfattas som ett substantiv eller ett konkret ting eller en outplånlig kulturell stämpel, utan snarare en oupphörlig och upprepad handling av något slag.”⁶³ Blivandet initierar ett genus som är beroende av handling. I likhet med den nomadiska praktiken skapar denna handling utrymme för ett vidgande av genus och likväl ett överskridande av binära begränsningar.

Vidare erbjuder det performativa likt det nomadiska en öppen genus-praktik där identitet inte betraktas som något monotont eller kausalt. Ett dogmatiskt förhållningssätt till genus negeras då det

58 Judith Butler, *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*, Göteborg 2007 s. 50

59 Butler, s. 52

60 Butler, s. 51

61 Butler, s.56

62 Ibid.

63 Butler, s. 185

hos Butler inte anses vara en medfödd företeelse. Detta i sin tur ger ett flexibelt subjekt som inte tvingas förhålla sig till sitt kön utan istället fritt figurerar inom det performativa spektrat. Detta utgör en ytterligare viktig gemensam nämnare mellan den nomadiska respektive performativa praktiken. Ett genus bundet till handling alstrar en produktivitet vilket skapar förutsättning för innovation. Denna möjlighet till förändring är ytterst närvarande i Braidottis praktik och lyfts fram som en positiv aspekt i den feministiska rörelsen. Trots att båda praktiker erbjuder förändring är optimismen i synnerhet påtaglig hos Braidotti. ”Not much of this joyful beat survives in these days of postmodernist gloom, and yet we would do well to remember the subversive force of Dionysian laughter. I wish feminism would shed its saddening, dogmatic mode to rediscover the merrymaking of a movement that aims to change life”.⁶⁴

Praktikerna skiljer sig åt i denna aspekt. Braidottis optimism kan upplevas problematisk att applicera på verkligheten i sin något naiva framtoning. Men vare sig optimismen är realistiskt eller ej är det en betydelsefull faktor i vad som kan tolkas som en teoretisk strategi. Optimismen har en affirmativ effekt, vilket innebär att Braidottis nomadiska praktik inte endast nås genom intellektuell förståelse men även har direkta kognitiva konsekvenser på sin läsare. Braidottis nomadiska praktik utgör i sig själv det nomadiska flöde praktiken argumenterar för. Butlers praktik saknar detta metaperspektiv och befinner sig på mer konkret nivå komparativt med den nomadiska praktiken.

De båda praktikerna förhåller sig olika till det kvinnliga subjektet. Butler problematiserar den feministiska praktikens användning av kvinna som en gemensam universell identitet. ”Själv subjektet 'kvinnor' uppfattas inte längre som något stabilt eller varaktigt”⁶⁵. Hon betonar även betydelsen av ett nytt feministiskt subjekt, vilket Braidottis nomadiska subjekt kan tyckas erbjuda. Braidotti däremot argumenterar inte för samma radikala avståndstagande från könsstrukturer utan hävdar att förändringen måste ske via detsamma. Butler menar att denna metod kan få farliga konsekvenser: ”Problemet blir inte enklare om hänvisningen till kvinnor görs av strategiska skäl, ty strategier får alltid en innebörd som är vidare än det syfte som de är avsedda för. I detta fall kan just exkluderande karaktäriseras som en sådan oavsiktlig men ändå följdlig innebörd.”⁶⁶ Trots att Butlers avståndstagande är förståeligt, är det svårt att fullständigt negera en tidigare föreställning av kvinnan. Denna metod hamnar lätt i en polär fälla där det ”nya” subjektet stagnerar och i sin strävan efter något annat, istället begränsas till att utgöra en motsats till det tidigare.

En performativ och konstruktivistisk läsning av *Jasminmannen* hade likt den nomadiska läsningen givit spännande resultat. Det finns ett uttalat problematiserande av könsidentitet genom

64 Braidotti, 2011, s. 160

65 Butler, s. 51

66 Butler, s. 53

hela romanen vilket hade lämpat sig för ett Butlerianskt perspektiv med utgångspunkt i *Genustrubbel*. Kvinnliga attribut förvrängs och främmandegörs, vilket kan tolkas som ett uppmärksammande av den konstruerade genus-aspekten. "Och kruset med drycken? Är det fråga om en speciell kur, vars resultat ska avgöra om man bli man eller kvinna? Hon är säker på det. Grått kortklippt hår som på en man, hår som kanske en dag kommer att bli långt och formas till en vacker frisyr. Men halsen och händerna? Kommer denna dryck kunna göra dem mer kvinnliga?"⁶⁷ Men då problematiseringen inte är romanens essens erbjuder det nomadiska en läsning som betonar även andra aspekter. Applicerat på *Jasminmannen* finns det en möjlighet att en Butleriansk läsning skulle kväva romanens potential. Ett avståndstagande från strukturer jämsides en ständig skepsis i relation till det kvinnliga subjektet gör det svårt att se något annat än just denna problematik. I det aktuella fallet finns det en chans att romanens överskridande karaktär försummas som resultat av Butlers snävare praktik.

De båda praktikerna rör sig i samma riktning, men Butler tenderar att vara mer pragmatisk vilket genererar dogmatiska tendenser. Butler upplevs även mer målinriktad medan Braidotti betonar betydelsen av att låta den feministiska politiska processen ta tid. I *Metamorphoses: towards a materialist theory of becoming*, skriver hon: "In terms of theoretical practice, I would recommend that we do not rushforward to hasty resolutions of complexities we hardly can account for. Let us instead linger a little longer within complexities and paradoxes, resisting the fear of imminent catastrophe. Let us take the time to go through with these processes. Time is all one needs."⁶⁸ Braidottis upplevda tålamod handlar snarare om avsaknaden av ett konkret slutmål, ett tänkt moment av total kvinnlig frigörelse. Då den nomadiska rörelsen inte är av symmetrisk art finns det inget absolut avslut. Baserat på det nomadiska avståndstagandet från historicitet, vore ett hypotetiskt slutmål en kontraproduktiv företeelse. Ett tänkt slutmål kan enbart existera i relation till den nuvarande föreställningen om subjektet och därav inte innebära fullständig emancipation.

3. Slutdiskussion & utvärdering

Min läsning av *Jasminmannen* beskrivs bäst som ett nomadiskt experiment. För att närma mig Braidottis feministiska nomadiska subjekt har jag undersökt praktiken applicerat på ett verk jag ansåg präglades av en nomadisk figuration. Resultatet ämnar jag diskutera i detta avslutande segment. I mitt inledande syfte formulerade jag att jag även ämnade undersöka produktiviteten, alltså fruktbarheten av en feministisk nomadisk läsning av *Jasminmannen* vilket jag här kommer

67 Zürn, s. 132

68 Rosi Braidotti, *Metamorphoses: towards a materialist theory of becoming*, Cambridge 2002 s. 262

redogöra för.

Produktiviteten upplevde jag i synnerhet signifikant för min undersökning då min första reaktion på det feministiska nomadiska subjektet var dess abstrakta karaktär vilket hos mig väckte tvivel kring dess konstruktivism. Komparativt med feministisk teori jag tidigare befattat mig, uteblev pragmatism och likväl var den politiska agendan inte lika närvarande. Feminismens agenda är så omfattande i sina politiska och likväl sociologiska ambitioner att det kan vara problematiskt att föra en nyanserad, konstruktiv rörelse. Likväl innebär det ofta oundvikliga emotionella engagemanget en frustration som skapar en temporal påfrestning, man vill utföra största möjliga förändring på kortast möjliga tid. Braidotti jämfört med Butler, framstår som mindre drastisk genom sitt betonande av att låta den feministiska processen ta tid. Tidsaspekten är ytterst adekvat men kan även upplevas provocerande och svår att realisera. Då den feministiska rörelsen till viss del behandlar frågor av mer konkret slag, kan tidsaspekten upplevas besvärande och begränsande. Men med tanke på det patriarkala samhällets omfattande temporala omfång, ter det sig naturligt att en reform inte endast kan utföras som en reaktion alstrat av ett missnöje. Istället bör en reform fungera som ett självkritisk ständig pågående kontemplativ process.

Till skillnad från den Butlerianska rörelsen upplevs det nomadiska som en tidlös praktik, då den tillåter, och uppmanar till förändring och ifrågasättande av den egna praktiken. Det bör tilläggas att denna tidlöshet högst sannolikt är en effekt av att den nomadiska filosofin upplevs främmande och svårtillgänglig. Denna icke absolutistiska praktik kräver ett nytt teoretiskt förhållningssätt vilket bidrar till den innovativa förmågan. Ytterligare är den nomadiska praktiken utmärkande i sin förmåga att i sig själv utgöra en beståndsdel i ett större nomadiskt perspektiv. Det nomadiska gör inte anspråk på en sanning, utan utgör snarare ett verktyg för förändring. Bäst formuleras detta i det introducerade stycket i Braidottis *Nomadic Subjects*: ”The nomadic subject is a myth, or a political fiction, that allows me to think through and move across established categories and levels of experience: blurring boundaries without burning bridges. ”⁶⁹

Den nomadiska praktiken tenderar att verka förförande, på gränsen till, suggestiv på sin läsare. Praktikens öppenhet är inbjudande men kan även leda till en diffus nomadisk interpretation. *Jasminmannen* visade sig vara lämpad för en nomadisk läsning med tanke på dess surrealistiska och därav överskridande karaktär. Det suggestiva intrycket är i någon mån ett resultat av den upplevda innovationen, ytterligare bidrar optimismen till det förförande intrycket. Sällan betonas det positiva i den feministiska rörelsen så markant som hos Braidotti. Trots att denna optimism stundtals upplevs naiv och vilseledande, alstras en produktivitet orsakad av den känsla av öppenhet som det optimistiska lämnar efter sig. Jag upplever att det nomadiska är ytterst tillåtande, vilket gör det

69 Braidotti, 2011 s. 26

lättare att ta åt sig praktiken, tillika känna entusiasm inför den feministiska kampen. Som Butler uppmärksammar tenderar den feministiska rörelsen att verka exkluderande. Då det nomadiska framhäver skillnader, såväl mellan var kvinna som inom varje kvinna, uppmanas likväl ett varierande förhållningssätt till den feministiska nomadiska praktiken. Öppenheten alstrar en produktiv feministisk rörelse. Ett negerande av en dogmatisk praktik möjliggör ett överskridande av rädsla, vilket ofta har en stagnerande verkan på den feministiska rörelsen. Rädsla för att agera felaktigt innebär ett bevarande av det förtryckta kvinnliga subjektet, trots att syftet må vara det motsatta. Mitt inledande exempel, utställningen *Avantgardens kvinnor*, materialiserar denna rädsla. I sin desperation, och brist på tålamod, arrangeras en utställning som är fast i en binär struktur där kvinnan framställs som mannens andre. I fokus står könet på konstnärerna, inte deras alster, vilket kan likställas med att skillnad mellan varje kvinna likväl inom varje kvinna fullständigt uteblir. Situationen är allegorisk med en hypotetisk situation där syftet med denna uppsats snarare skulle vara att undersöka författarinnan Zürn i egenskap av kvinna i den annars mansdominerade surrealismen, på bekostnad av hennes litterära alster. Jämfört med nyss nämnda exempel erbjuder det nomadiska perspektivet en påtaglig produktivitet. I sitt avståndstagande från polaritet och betoning på skillnad, synliggörs aspekter av *Jasminmannen* som annars inte uppmärksammas.

Den nomadiska praktiken gynnas av sin svårtillgänglighet. Praktiken upplevs överskrida tidigare feministiska rörelser och befinna sig som i ett postfeministiskt stadium. Men svårigheten kring det kvinnliga subjektet kvarstår. Braidottis praktik förutsätter till viss mån ett utopiskt kvinnligt subjekt som inte låter sig begränsas av frustration eller ilska och oproblematiskt kan separera sig från sitt förtryckta förflutna. Vilket självfallet är svårt att applicera på en realitet. Protagonisten i *Jasminmannen* är i sitt sinnesförvirrande tillstånd exemplarisk för en nomadisk läsning i sin ständiga pånyttfödelse och icke-kausala tillvaro. Kritiskt betraktat är det inte hoppgivande att praktiken fungerar så väl applicerat på en kvinna av denna art, som att en psykos är vad som krävs för att kunna överskrida det kvinnliga subjektets begränsning. Men betraktat som ett extremfall, finns det flertal aspekter hos protagonisten som väl förkroppsligar det nomadiska subjektet och på så vis gör det greppbart.

Den feministiska rörelsen måste vara av ständigt pågående karaktär. Likväl är det viktigt att kontinuerligt ifrågasätta praktiken för att undvika ett destruktiv stagnerande. Flertal olik sinnade praktiker som verkar parallellt, möjliggör en produktiv och entusiastisk feministisk rörelse. Braidottis optimism är viktig, oavsett naiva tendenser, och skapar möjlighet till ett större engagemang genom att förebygga rädsla annars orsakad av svårigheter inom den feministiska praktiken.

Källförteckning

Tryckta källor:

Bataille, George, *Litteraturen och det onda*, Stockholm 1996

Buchanan, Ian & Colebrook, Claire (red.), *Deleuze and feminist theory*, Edinburgh 2000

Butler, Judith, *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*, Göteborg 2007

Braidotti, Rosi, *Patterns of dissonance: a study of women in contemporary philosophy*, New York 1991

Braidotti, Rosi, *Metamorphoses: towards a materialist theory of becoming*, Polity Press, Cambridge 2002

Braidotti, Rosi, *Nomadic subjects: embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*, New York 1994

Braidotti, Rosi, *Nomadic subjects : embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*, 2nd ed., New York 2011

Breton André, "Surrealismens manifest", ur *Moderna manifest*, red. och förord, Gunnar Qvarnström, Stockholm 1973

Colebrook, Claire, *Gilles Deleuze: en introduktion*, Göteborg 2010

Deleuze, Gilles and Félix Guattari, *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*, trans. Brian Massumi, London 1987

Gilbert, Sandra M. & Gubar, Susan, *The madwoman in the attic: the woman writer and the nineteenth-century literary imagination*, 2. ed., New Haven 2000

Irigaray, Luce, "Diskursens makt, det kvinnligas underordning", ur *Könsskillnadens etik och andra*

texter, i urval och övers. av Christina Angelfors, Stockholm 1994

Littler, Margaret, ”Madness, Misogyny and the Feminine in Aesthetic Modernism: Unica Zürn and Claire Goll”, i *Yvan Goll Claire Goll: texts and contexts*. red. Eric Robertson och Robert Vilain, Amsterdam 1997

Zürn, Unica, *Mörk vår och Jasminmannen*, Stockholm 2004

Zürn, Unica, ”Der Mann im Jasmin” i *Gesamtausgabe*, Band 4.1, Berlin 1991

Otryckta källor

Louisiana, *Avantgardens Kvinder 1920-1940*. Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från:
<http://www.louisiana.dk/dk/Menu/Udstillinger/Tidligere+udstillinger/Avantgardens+Kvinder/Avantgardens+Kvinder+1920-1940>